

مولود کیخسروانی^۱، نعیمه مقاتلی^۲، علی اکبر قاسمی^۳، یاسر معتمدی^۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۲/۲۷

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۴/۳

چکیده

هدف از پژوهش حاضر بررسی عوامل روانشناسی و اجتماعی موثر بر اعتیاد به مواد مخدر در بین مردان ۱۵ تا ۵۰ سال شهرستان بوشهر می باشد. جامعه آماری این پژوهش ۶۰۰۰۰ هزار نفر از مردان ۱۵ تا ۵۰ سال شهرستان بوشهر بود که از میان آن ها بر اساس جدول مورگان و کرجسی و با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی ساده ۳۸۲ نفر به عنوان نمونه آماری پژوهش انتخاب شدند. نوع تحقیق از لحاظ هدف، کاربردی و از نظر نحوه جمع آوری داده ها، علی-مقایسه ای بوده است. ابزارهای جمع آوری اطلاعات در این تحقیق پرسشنامه های شخصیتی نتو (۱۹۸۳)، افسردگی بک (۱۹۶۱)، اختلالات روانی نجاریان (۱۳۸۰)، طلاق اسدی (۱۳۸۸)، بیکاری نوری زاد (۱۳۹۲) و نوشین و غفاری مقدم (۱۳۹۲) می باشد. نتایج نشان داد که عوامل روانشناسی و اجتماعی با هم بر تمایل به اعتیاد به مواد مخدر در مردان ۱۵ تا ۵۰ ساله تأثیر معناداری دارند. از میان عوامل روانشناختی و اجتماعی اختلالات روانی، روان نژندی مسئولیت پذیری به ترتیب بهترین پیش بینی کننده های متغیر وابسته یعنی اعتیاد به مواد مخدر مردان ۱۵ تا ۵۰ ساله شهرستان بوشهر می باشند. ویژگی های شخصیتی (فردی) با هم بر تمایل به اعتیاد به مواد مخدر، افسردگی بر تمایل به اعتیاد به مواد مخدر مردان، عامل بیکاری بر تمایل به اعتیاد به مواد مخدر، طلاق بر تمایل به اعتیاد به مواد مخدر مردان ۱۵ تا ۵۰ ساله شهرستان بوشهر تأثیر معناداری دارند. بنابراین پیشنهاد می شود دوره ها و کارگاه های آموزشی منظم و مدون در سطح سازمان های مردم نهاد جهت پیشگیری این پدیده شوم برگزار گردد.

واژه های کلیدی: عوامل روانشناسی و اجتماعی، اعتیاد به مواد مخدر، مردان ۱۵ تا ۵۰ سال شهرستان بوشهر

Email: moloud.keykhosravani@gmail.com

Email: N.Moghateli@chmail.ir

Email: moyaser701@gmail.com

۱- گروه روان شناسی، واحد بوشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، بوشهر، ایران

۲- عضو هیات علمی پژوهشگاه علوم انتظامی و مطالعات اجتماعی ناجا

۳- مدرس دانشگاه فرهنگیان

۴- دانشجوی کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بوشهر (نویسنده مسئول)

اعتیاد بلایی است خانمان سوز، که لزوم مبارزه با آن به موازات گسترش روز افزون آن بیش از پیش احساس می‌شود. قرن بیست و یکم با پیشرفت‌های سرسام‌آور علوم، پدیده‌ای را در بطن خود پرورش داده است به نام اعتیاد و چنان غولی از آن ساخته است که اکنون به نظر نمی‌رسد بتوان با تمامی امکانات علمی بشر آن را از پای درآورد. اعتیاد و سوء مصرف مواد مشکل بسیاری از جوامع بشری است. این بیماری هزینه‌ی بسیار سنگینی را بر فرد، خانواده و دولت تحمیل می‌کند. سوء مصرف مواد باعث کاهش عملکرد شغلی، تحصیلی، تصادفات، مسمومیت، غیبت از کار، جنایت و دزدی می‌شود. (تقی‌زاده در سال ۱۳۸۲). نظام فرعی نهاد جامعه‌پذیری (فرهنگ)، حوزه معرفت و تولد اندیشه‌هاست و کارکرد آن احیای انگیزه‌های افراد و الگوهای فرهنگی برای حفظ این انگیزه‌هاست. جوانان به عنوان نیروهای خلاق و پویا وظیفه مهمی در آینده هر جامعه ایفا می‌نمایند. آن‌ها به تصدی نقش‌های مختلف و عهده‌دار شدن وظایف بزرگسالان تداوم حیات جامعه را امکان‌پذیر می‌سازند. از طرفی جامعه سالم به افراد شاداب، نیرومند و متفکر نیاز دارد تا بتواند به تنظیم و تنسيق امور خود بپردازد و مشکلات را از پیش رو بردارد. اعتیاد (به ویژه اعتیاد جوانان) با تخریب انگیزه‌ها و الگوهای مطلوب فرهنگی در تولید معرفت و اندیشه، اختلال ایجاد و استمرار حیات جامعه را با خطر مواجه می‌کند. (فرجاد در سال ۱۳۷۷). جوانان فعال‌ترین و پویاترین نیروهای هر جامعه محسوب می‌شوند. حل مسائل کشور، تداوم پویایی آن و رسیدن به جامعه سالم و مطلوب، نیازمند داشتن نیروهای سالم، بانشاط و فعال است. داشتن نیروهایی با چنین ویژگی، مستلزم برنامه ریزی و سرمایه‌گذاری در نظام‌های فرعی جامعه (نهادهای جامعه‌پذیری، اجتماع جامعه‌ای، سیاست و اقتصاد) است. به همین منظور دولتمردان هر کشور سعی می‌کنند در برنامه‌ریزی‌های کلان خود با سرمایه‌گذاری در ابعاد چهارگانه جامعه، به پرورش نیروهایی جوان و حفظ نشاط و شادابی آن‌ها بپردازند و از این طریق موجبات تداوم سلامت نسل‌های مختلف جامعه را فراهم نمایند. دولت‌ها با سرمایه‌گذاری در نهادهای جامعه‌پذیر (آموزش و پرورش و خانواده) به حفظ و نگهداری الگوهای فرهنگی بنیانی دست می‌زنند. دولت‌ها با سرمایه‌گذاری در نظم اجتماعی (نظام فرعی اجتماع جامعه‌ای)، افزایش انسجام اعضای جامعه را امکان‌پذیر و انجام کار دسته جمعی و هماهنگ را فراهم می‌نمایند. با سرمایه‌گذاری در حوزه سیاست، دستیابی به اهداف مشخص جامعه را تسهیل می‌کند و با سرمایه‌گذاری در حوزه اقتصاد نیز سازگاری یا انطباق با محیط را امکان‌پذیر می‌سازند. (توسلی در سال ۱۳۷۹). رواج مصرف مواد مخدر و افزایش تعداد معتادان موجب نگرانی کلیه آحاد جامعه شده و علاوه بر کسانی که به طور مستقیم درگیر موضوع بوده یا فرد معتادی در خانواده خود دارند، سایر خانواده‌ها هم احساس نگرانی در خصوص فراگیری اعتیاد و رسوخ آن در جوانان و فرزندان خود دارند. به دلیل آسیب‌های فراوانی که اعتیاد به افراد و خانواده‌ها و در کل به نسل بشر وارد می‌کند، بحث چگونگی مقابله با آن همیشه مطرح بوده و انرژی و نیروی انسانی فراوانی هم به این امر اختصاص یافته است (قربانی در سال ۱۳۸۴). در آغاز هزاره سوم در کنار بحران‌هایی چون تخریب محیط زیست، رشد بی‌رویه جمعیت، قاچاق انسان و مشروبات الکلی، چهارمین بحران، بحران مواد مخدر است. با توجه به اهمیت موضوع، امروزه جهانیان معتقدند که باید یک جنبش جهانی پیشگیری از اعتیاد راه‌اندازی شود، زیرا که این تهدید نه مربوط به یک کشور و نه مربوط به یک ملت یا قوم خاصی است بلکه چالش و مشکل جهانی و مربوط به تمامی کشورها، ملل و اقوام است. به موازات پیشرفت جوامع و توسعه تکنولوژی این پدیده نیز به طور روزافزون پیچیده و تبعات آن افزایش یافته است. این تبعات وقتی متوجه قشر جوان جامعه باشد به طور طبیعی خسارات جبران‌ناپذیری به بار می‌آورد لذا توجه به این قشر فعال، پویا و خلاق جامعه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده و در کشور ما که هرم جمعیتی آن در سنین جوانی قرار دارد اهمیت مسئله چندین برابر است (جمالی، ۱۳۸۹).

نسل جوان و نوجوان ویژگی‌های منحصر به فردی دارند و به تبع آن نیازهای خاصی نیز در وجودشان موج می‌زند. عواطف زلال و دقیق، قلب پاک و آماده تربیت، نشاط و تحرک، توان و جوشش، خلاقیت، کمال‌طلبی و کنجکاوی برخی از صفاتی است

که معمولاً از جوان و نوجوان تصویری امیدآفرین، قابل اتکاء، سرمایه ساز و در یک کلام موجودی آینده ساز ارائه می‌دهد. اما وجود برخی از صفات نوجوانی و جوانی، آن‌ها را موجودی نیازمند به هدایت و مراقبت معرفی می‌کند. دانش اندک آن‌ها در مواجهه با مسایل و مشکلات زندگی، برخوردهای اجتماعی، شناخت افراد، از این قبیل ویژگی‌ها است. حمایت و آموزش سلامتی در جامعه یک ضرورت و تأمین سلامتی و تحصیل همه افراد وظیفه‌ای همگانی است (دیلی^۵، ۲۰۱۳).

افراد به راهنمایی و همکاری، اعتماد، انضباط، درک متقابل، دلسوزی و محبت نیازمندند. کوتاهی و کاستی در هر کدام، باعث گرایش فرد به غیر از والدین و خانواده و یافتن آن نقطه در فرد دیگری می‌شود یا به نوعی به دوست و همسالان گرایش پیدا می‌کند. گاهی نفوذ بسیار بالای همسالان در زندگی جوان، ممکن است ناشی از مورد توجه واقع نشدن در خانه یا به دلیل جذابیت‌های گروه همسالان باشد و از آنجا پیوند جوانان با والدینشان به تدریج ضعیف تر شده و همسالان در رشد روانی آن‌ها نقش حساسی می‌یابند، بنابراین، اولین عاملی که باعث جذب جوانان به محیط‌های غیر از خانواده و خانه می‌گردد، عدم رابطه صحیح والدین و افراد خانواده می‌باشد، که در این صورت جوانان اولین گام را به سوی گروه همسالان بر می‌دارد و زمینه برای لغزیدن در جاده انحراف و کجروی فراهم می‌شود. در خصوص پیشگیری، بدیهی است کلیه متغیرهایی که در امر تکوین و پیدایش اعتیاد و قاچاق مواد مخدر دخیل هستند، بایستی زمینه‌های تاثیر گذارشان کاهش یافته و رفته رفته خنثی گردد تا ضریب اطمینان قابل اعتمادی برای پیشگیری از اعتیاد و قاچاق مواد مخدر فراهم گردد (شکاری، ۱۳۸۹).

برای برنامه‌ریزی راه‌های موثر در پیشگیری از اعتیاد، ابتدا باید علل و عوامل موثر در شروع مصرف و اعتیاد به مواد را در نوجوانان و جوانان شناخت. عوامل ژنتیکی، شخصیتی، پسیکوپاتولوژیک، فارماکولوژیک، خانوادگی، محیطی و اجتماعی همگی در اتیولوژی سوء مصرف و اعتیاد موثر هستند و عوامل متعدد در مقابل با یکدیگر به سوء مصرف و سپس اعتیاد منجر می‌گردند. برای انتخاب و به کارگیری مناسب استراتژی‌ها، دانستن نیازها و مشکلات و پتانسیل‌ها و توانائی‌های اجتماعی ضروری است. اجرای هر برنامه پیشگیری به شناخت دقیق منطقه، بررسی کامل وضعیت بهداشتی و روان شناختی و بررسی‌های همه گیرشناسی بستگی دارد تا به این وسیله عوامل موثر بر مصرف مواد آشکار شود (شاملو، ۱۳۸۷).

بنابراین با توجه به اهمیت موضوع به بررسی عوامل روانشناسی و اجتماعی موثر بر اعتیاد به مواد مخدر در بین مردان ۱۵ تا ۵۰ سال شهرستان بوشهر می‌پردازیم و در نهایت الزامات، اصول و راهکارهایی را در جهت حصول به یک برنامه موفق در بین مردان ۱۵ تا ۵۰ سال شهرستان بوشهر ارائه داده می‌شود.

با این وصف سوال و مسئله اساسی این تحقیق، عبارت است از اینکه عوامل روانشناسی و اجتماعی بر اعتیاد به مواد مخدر مردان ۱۵ تا ۵۰ سال شهرستان بوشهر چه تأثیری دارد؟

چارچوب نظری تحقیق:

اعتیاد یک بیماری پیچیده است که تنها یک عامل خاص در بروز آن دخیل نمی‌باشد. مجموعه‌ای از عوامل در بروز بیماری اعتیاد دخالت دارند که از میان آن‌ها می‌توان به عوامل روانشناسی زیر اشاره کرد:

عامل شخصیتی (فردی)

شخصیت یک «مفهوم انتزاعی» است، یعنی آن چیزی مثل انرژی در فیزیک است که قابل مشاهده نیست، بلکه آن از طریق ترکیب رفتار، افکار، انگیزش، هیجان و... استنباط می‌شود. شخصیت باعث تفاوت کل افراد از همدیگر می‌شود. همه‌ی ما در صحبت‌های روزمره‌ی خود کلمه «شخصیت» را بکار می‌بریم. احتمالاً آنچه را که در صحبت از شخصیت مد نظر داریم، آمیزه‌ای از خصوصیات مختلف است که امکان دارد خودبینی و تکبر، پیش‌داوری، نوسان‌های خلق و خوی و ارزش‌های فرد باشد. شخصیت

عبارت است از مجموعه ویژگی‌های جسمانی، روانی و رفتاری که هر فرد را از افراد دیگر متمایز می‌کند. شخصیت ترکیبی از اعمال، افکار، هیجانات و انگیزش‌های فرد است. شخصیت افراد، منحصر به فرد است اما شخصیت افراد مختلف دارای وجوه اشتراک نیز هست، همچنین شخصیت فرد بالغ نسبتاً ثابت باقی می‌ماند، اما دو عامل رشد و تجزیه می‌توانند آن را تغییر دهند (روشن چسلی، ۱۳۸۷).

هیچ تعریف واحدی از شخصیت که همه نظریه پردازان آن را قبول کرده باشند وجود ندارد، ولی می‌توان گفت که شخصیت تفاوت‌های فردی را بیان می‌کند و تصور می‌شود مدیران برای اینکه از عهده انجام وظایف محوله برآیند به صفات شخصیتی خاصی نیاز دارند. هوش و خلاقیت مدیر صفتی است که اغلب از آن‌ها نام برده می‌شود. مدیران همچنین از طریق امکاناتی که برای پیشرفت و توسعه دیگران فراهم می‌آورند شناخته می‌شوند. در حقیقت در یک مقوله سازمانی شخصیت مدیر جدای از موقعیت‌هایی که برای سازمان فراهم می‌کند تعریف نمی‌شود، بر این اساس شناخت خود و اجزاء شخصیت در سازمان کار مهمی است و بدین جهت مهم ارزیابی می‌شود که مدیران با این شخصیت درباره دیگران تصمیم می‌گیرند. همین شخصیت هم به مدیران اجازه می‌دهد که درباره دیگران تصمیم‌گیری کنند. در حقیقت شخصیت موضوعی است که نقش دربان را به افکار و فعالیت در سازمان می‌دهد. این نظر که شخصیت به معنای یک سلسله رفتارهای مطمئن و در عین حال کمک کننده به مدیران است به طور طبیعی به این نتیجه‌گیری می‌انجامد که اگر این رفتارهای مرتبط و مطمئن شناسایی شوند بهترین افراد برای کار و مدیریت در سازمان شناخته می‌شوند. بنابراین، این که چه کسی به عنوان مدیر بالایی انتخاب خواهد شد و چه کسی تا کجای سازمان ارتقاء پیدا خواهد کرد با شخصیت به خوبی مشخص می‌شود (گروسی، ۱۳۸۷).

شخصیت، یعنی منش، خصوصیات و تا حدی الگوهای واکنش رفتاری قابل پیش‌بینی که هر فردی چه به صورت خودآگاه و چه به صورت ناخودآگاه، به عنوان سبک و شیوه زندگی از خود نشان می‌دهد. به عبارت دیگر، به مجموعه صفات هیجانی، رفتاری، منش و خصوصیتی که در شرایط معمولی معرف شخص بوده و برای هر فردی نسبتاً ثابت و قابل پیش‌بینی است، شخصیت اطلاق می‌شود (سیف، ۱۳۸۹).

عامل اختلالات روانی

آدمی همواره در مورد سلامت جسم، روابط اجتماعی و جایگاه خود در این عالم نگران بوده است و در این زمینه‌ها سوالات بسیاری مطرح کرده و پیرامون آن‌ها نظریاتی ابراز داشته است. بعضی از این نظریات تقریباً جهان شمول به نظر می‌رسند و در بسیاری از مناطق دنیا و اکثر دوره‌های تاریخی دیده می‌شوند. طبق نظریه‌هایی کهن که امروزه هم به چشم می‌خورد، اختلال روانی نتیجه عملکرد نیروهای ماوراء طبیعی و جادویی مثل ارواح شرور و شیطان است. در جوامعی که این نظریه را باور داشتند، درمان به صورت جن‌گیری انجام می‌شد. در تاریخ اختلالات روانی این عقیده نیز رواج داشته که آن‌ها را ناشی اختلال کارکرد بدن می‌دانستند. در یونان باستان به درمان این اختلالات در معبد الهه سلامت می‌پرداختند. بقراط اهمیت مغز را در تبیین این اختلالات دریافت و درمان مبتنی بر استراحت، استحمام و رژیم غذایی را توسعه بخشید. حرکت به سوی توجیحات منطقی در تبیین رفتار را سقراط، افلاطون و ارسطو تقویت کردند. افلاطون رفتار پریشان را برخاسته از تعارضات درونی بین هیجان و عقل به شمار می‌آورد. برخورد به مبتلایان به این اختلالات خط سیری از برخورد غیر انسانی تا برخوردهای انسانی‌تر را شامل می‌شود. جنبش معطوف به درمان انسانی‌تر با این بیماران با کارهای فیلیپ پنیل آغاز شد. به تدریج تغییرات اصلاحی‌تر بیشتری آغاز و ادامه یافت و تحقیقات علمی در سبب‌شناسی، طبقه‌بندی و درمان اختلالات انجام گرفت (جلیلود، ۱۳۸۶).

عوامل اجتماعی اعتیاد به مواد مخدر

عامل طلاق

طلاق در لغت رها شدن زن از قید نکاح یا رها شدن زن از عقد نکاح رها کردن، فسخ کردن عقد نکاح، بیزاری مانند اینکه کسی بگوید هر زنی که در عقد من است یا بعد از این در عقد من خواهد آمد مطلقه است و طلاق با این که رجعت در او ننگند. طلاق رها شدن زن از قید نکاح و به فارسی با لفظ افتادن و دادن و خوردن و گرفتن و بستن مستعمل است. طلاق را اغلب راه حل رایج و قانونی عدم سازش زن و شوهر، فروریختن ساختار زندگی خانوادگی، قطع پیوند زناشویی و اختلال ارتباط والدین با فرزندان تعریف کرده‌اند. در حقیقت همان گونه که پیوند بین افراد طبق آیین و قراردادهای رسمی و اجتماعی برقرار می‌شود، چنانچه طرفین نتوانند به دلایل گوناگون شخصیتی، محیطی و اجتماعی و... با یکدیگر زندگی کنند به ناچار طبق مقررات و ضوابطی از هم جدا می‌شوند. از این نظر خانواده همچون عمارتی است که زن و شوهر ستون‌های آن را تشکیل می‌دهند و فرو ریختن هر ستون استحکام و استواری عمارت را دچار تزلزل و گسستگی می‌کند. طلاق با این دید، یکی از غامض‌ترین پدیده‌های اجتماعی، ارکان خانواده را در هم ریخته و بیشتر اثرات مخرب خود را بر روی فرزندان برجای می‌گذارد. طلاق گسستن و فروپاشیدن و نابودی کانون گرم و آرام‌بخش زندگی است که اثرات جبران ناپذیری بر اعضاء خانواده می‌گذارد (مدرسی، ۱۳۸۹). به جرئت می‌توان گفت که طلاق بیشتر تاثیر مخرب را بر روی فرزندان دارد و تأثیر مستقیم آن تزریق عواطف رنجور از جمله ترس، خشم، گنجی و بهت‌زدگی برای کودکان است. اما طلاق عواقب و پیامدهای شومی برای جامعه و پدیده‌های روانی و اجتماعی رقم می‌زند که از جمله این عواقب می‌توان موارد زیر را اشاره کرد:

۱- بزه کاری کودکان و نوجوانان، ناسازگاری‌ها و رفتارهای ضد اجتماعی آنان.

۲- فحشا به ویژه در نتیجه فقر و ناآگاهی.

۳- اعتیاد زنان، مردان و کودکان و استفاده از کودکان در توزیع مواد مخدر و دیگر فعالیت‌های غیرمجاز.

۴- پرخاشگری و ناسازگاری کودکان، فرار از منزل و ولگردی آنان.

مفهوم اعتیاد به مواد مخدر

هزاران سال بشر در تمام روی زمین از مواد مخدر، به عنوان وسیله فراموشی و رهایی از غم و اندوه استفاده کرده است. از قدیم‌ترین ازمه تاریخ، انسان تمایل به مصرف موادی داشته است که در حالت روانی و هشیاری او تغییر به وجود آورد گر چه با گذشت زمان به ویژه در چند دهه اخیر نوع داروهایی که بشر به قصد تفریح و تنفس یا تسکین و تحذیر از آن‌ها استفاده کرده فرق کرده است اما الکل و تریاک در میان قدیمی‌ترین داروهای روان‌گردان قرار دارند که در بسیاری از فرهنگ‌ها مورد استفاده قرار گرفته‌اند. اعتیاد به مواد مخدر یکی از پیچیده‌ترین و بغرنج‌ترین آسیب‌های اجتماعی و از مصادیق عمده انحرافات اجتماعی محسوب می‌شود که می‌تواند پایه و اساس بسیاری از آسیب‌ها و معضلات اجتماعی باشد. شیوع اعتیاد به مواد مخدر صرف نظر از عوامل بیرونی وابستگی زیادی به شرایط و زمینه‌های مساعد درونی دارد که بدون آن بعید است به یک پدیده و مسئله‌ی اجتماعی تبدیل گردد. عوامل و علائم درونی و بیرونی معتادین به مواد مخدر در کنار آثار زیان‌بار فردی و اجتماعی ما را بر این می‌دارد تا جهت پیشگیری، اقدام به ارائه‌ی تعاریف دقیق تری از اعتیاد و علائم و علل آن کنیم (جمالی، ۱۳۸۹). اعتیاد را به عادت کردن، خو گرفتن و خود را وقف عاداتی نکوهیده کردن معنا کرده‌اند. به عبارت دیگر تسلیم به ماده مخدر که از نظر جسمی و یا اجتماعی زیان‌آور شمرده می‌شود، اعتیاد نام دارد. در سال ۱۹۵۰ سازمان ملل متحد تعریف زیر را برای اعتیاد به مواد مخدر ارائه کرد: «اعتیاد به مواد مخدر عبارت است از مسمومیت تدریجی یا حادی که به علت استعمال مداوم یک دارو اعم از طبیعی یا ترکیبی ایجاد می‌شود و به حال شخص و اجتماع زیان‌آور است». اگر نیم نگاهی به پیامدها و عوارض اعتیاد به مواد مخدر بیندازیم خواهیم دید که پیامدهای اعتیاد جامعه، فرد و خانواده را از نظر اقتصادی، اجتماعی، روانی و جسمی در برمی‌گیرد. از مهم‌ترین عوارض جسمی اعتیاد به مواد مخدر می‌توان به ناراحتی‌های عصبی، بی‌اشتهایی، اضطراب، ریزش مکرر آب از بینی

و چشم، ناراحتی عضلانی و فشار شدید در ستون فقرات، لاغر شدن و مانند آن اشاره کرد. در گستره اقتصادی برخی پیامدهای ناشی از اعتیاد به مواد مخدر عبارتند از: بیکاری، ضعف مالی در ازای خرید و مصرف مواد، لطمه به اقتصاد و جامعه و خانواده (ستوده، ۱۳۸۷). معتاد کسی است که در اثر مصرف مکرر و مداوم، متکی به مواد مخدر یا دارو شده باشد یا به عبارت دیگر قربانی هر نوع وابستگی دارویی یا روانی به مواد مخدر معتاد شناخته می‌شود. از نظر آسیب‌شناسی هر دارویی که پس از مصرف چنان تغییراتی را در انسان به وجود آورد که از نظر اجتماعی قابل قبول و پذیرش نباشد و اجتماع نسبت به آن حساسیت یا واکنش نشان دهد آن دارو مخدر است و کسی که چنین موادی را مصرف می‌کند معتاد شناخته می‌شود. بنابراین معتاد به کسی می‌گویند که در نتیجه استعمال متمادی دارو در بدن وی حالت مقاومت اکتسابی ایجاد شده به شیوه‌ای که استعمال مکرر آن موجب کاسته شدن تدریجی اثرات آن می‌گردد (جمالی، ۱۳۸۹).

علائم هشدار دهنده اعتیاد

برخی از علائم هشدار دهنده که می‌تواند به خانواده‌ها و مربیان در شناخت گرایش نو جوانان به اعتیاد و مواد مخدر کمک کند به شرح ذیل می‌باشد:

- ۱- تغییر ساعات خواب و بیداری.
- ۲- گوشه‌گیری، فراموشی، کم توجهی، حواس‌پرتی و پنهان‌کاری.
- ۳- ترک دوستان قدیم و معاشرت با دوستان جدید و صحبت نکردن در مورد آن‌ها.
- ۴- صحبت نکردن با اعضاء خانواده علی‌الخصوص با برادران و خواهران.
- ۵- بروز تغییرات ناگهانی در خلق و خو (خوش حالی و ناراحتی‌های زودگذر و بی دلیل).
- ۶- درخواست مکرر پول از خانواده برای موارد نامعلوم.
- ۷- عدم توجه به نظافت و آراستگی سر و وضع ظاهری.
- ۸- لاغر شدن، تیره شدن رنگ لب‌ها، کدر شدن پوست صورت.
- ۹- پرحرفی، گفتن مطالب بی‌ربط.
- ۱۰- افسردگی و خواب آلودگی و چرت زدن.

فرضیه‌ها

- بین عوامل روانشناسی-اجتماعی و اعتیاد به مواد مخدر رابطه معنی‌دار وجود دارد.
- بین عامل طلاق و اعتیاد به مواد مخدر رابطه معنی‌دار وجود دارد.

پرسش اصلی تحقیق (مسئله تحقیق)

- عوامل روانشناسی-اجتماعی و اعتیاد به مواد مخدر در بین مردان ۱۵ تا ۵۰ سال شهرستان بوشهر رابطه معنی‌داری وجود دارد؟

پرسش فرعی

- آیا بین عامل طلاق و اعتیاد به مواد مخدر در بین مردان ۱۵ تا ۵۰ سال شهر بوشهر رابطه معنادار وجود دارد؟

روش تحقیق

روش‌های تحقیق مختلف و متنوع می‌باشند. در این تحقیق به دلیل این که امکان دخالت و دستکاری در موقعیت، وضعیت و نقش متغیرها وجود ندارد و صرفاً به تشریح و تبیین می‌پردازد، یک تحقیق توصیفی است اما از آنجا که به بررسی عوامل

روانشناسی و اجتماعی موثر بر اعتیاد به مواد مخدر در بین مردان ۱۵ تا ۵۰ سال شهرستان بوشهر می‌پردازد یک تحقیق از نوع علی-مقایسه‌ای است. روش جمع‌آوری داده‌ها در این پژوهش بدین صورت بود که مردان ۱۵ تا ۵۰ سال شهرستان بوشهر با تعداد ۶۰۰۰۰ نفر به عنوان جامعه آماری انتخاب و از بین این تعداد ۳۸۲ نفر به صورت تصادفی ساده از بین کمپ‌های ترک اعتیاد شهرستان بوشهر انتخاب شدند. پس از انتخاب مردان ۱۵ تا ۵۰ سال شهرستان بوشهر، با هماهنگی و همیاری مسئولین کمپ‌های ترک اعتیاد و با ارائه جدول زمان‌بندی افراد نمونه که به صورت تصادفی انتخاب شده بودند ارتباط برقرار گردید.

جامعه آماری

جامعه آماری این پژوهش شامل تمامی مردان ۱۵ تا ۵۰ سال شهرستان بوشهر در سال ۱۳۹۴ می‌باشد. بر اساس آمار مرکز شورای هماهنگی مبارزه با مواد مخدر استانداری استان بوشهر، تعداد کل مردان ۱۵ تا ۵۰ برابر با ۶۰۰۰۰ هزار نفر می‌باشد.

حجم نمونه

در این تحقیق با استفاده از جدول برآورد حجم نمونه مورگان و کرجسی با حجم جامعه آماری ۶۰۰۰۰ نفر در سطح اطمینان ۹۵ درصد با احتمال خطای ۵ درصد، حجم نمونه برابر ۳۸۲ نفر محاسبه شد.

روش نمونه‌گیری

برای انتخاب نمونه، روش‌های مختلفی وجود دارد، که در این تحقیق با توجه به عدم وسعت و پراکندگی جامعه آماری از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده استفاده شده است. برای این منظور از میان کمپ‌های ترک اعتیاد شهرستان بوشهر به صورت تصادفی ۳ کمپ انتخاب شد آنگاه از هر کمپ منتخب به صورت تصادفی تعداد نمونه مورد نظر انتخاب شدند و پس از توضیحات کامل پرسشنامه جهت تکمیل در اختیار آن‌ها قرار گرفت.

ابزارهای جمع‌آوری اطلاعات

در این پژوهش اطلاعات مورد نیاز از طریق پرسشنامه‌ای مرکب از سئوالات بسته جمع‌آوری گردیده است. پرسشنامه استفاده شده از سه قسمت تشکیل شده است:

۱) سئوالات زمینه‌ای: این دسته سئوالات جهت سنجش خصوصیات فردی پاسخگویان شامل (سن، سطح تحصیلات، سابقه اعتیاد و ...) در نظر گرفته شد.

۲) پرسشنامه ویژگی‌های شخصیتی نئو

روایی: روایی پرسشنامه توسط نئو (۱۹۸۳) از طریق اعتبار سازه ۸۸/ به دست آمده است.

پایایی: پایایی پرسشنامه توسط نئو (۱۹۸۳) از طریق ضریب آلفای کرونباخ ۸۶/ به دست آمده است.

۳) پرسشنامه افسردگی بک (۱۹۶۱): در این پرسشنامه ۱۳ گروه سوال وجود دارد و هر گروه بیان‌کننده حالتی در فرد است. روایی: بک (۱۹۶۱) روایی پرسشنامه را به کمک اعتبار پیش بین ۸۰/ گزارش نمود.

پایایی: بک (۱۹۶۱) پایایی پرسشنامه را در به کمک ضریب آلفای کرونباخ ۸۷/ گزارش نمود

۴) پرسشنامه اختلالات روانی نجاریان (۱۳۸۰): پرسشنامه استاندارد اختلالات روانی مشتمل بر ۲۵ گویه و در طیف‌های پنج درجه‌ای لیکرت هیچ تا به شدت می‌باشد

روایی: روایی این پرسشنامه توسط نجاریان (۱۳۸۰) به کمک اعتبار سازه ۸۷/۰ گزارش نمود.

پایایی: این پرسشنامه توسط نجاریان (۱۳۸۰) با آزمون آلفای کرونباخ ۸۸/ به دست آمده است
۵) پرسشنامه طلاق اسدی (۱۳۸۸): پرسشنامه استاندارد پرسشنامه طلاق مشتمل بر ۱۲ گویه و در طیف‌های پنج درجه‌ای لیکرت خیلی زیاد تا خیلی کم می‌باشد. میانگین نمره بین ۱۲ تا ۶۰ می‌باشد.

روایی: روایی این پرسشنامه توسط اسدی (۱۳۸۸) از طریق اعتبار سازه ۸۴/ به دست آمده است
پایایی: اسدی (۱۳۸۸) برای محاسبه پایایی پرسشنامه از دو روش آلفای کرونباخ و تنصیف استفاده نموده‌اند که مقدار آن برای کل پرسشنامه به ترتیب برابر با ۰/۸۵ و ۰/۷۸ و به دست آمده و این بیانگر پایایی قابل قبول پرسشنامه یاد شده می‌باشد.
۶) پرسشنامه بیکاری نوری زاد (۱۳۹۲): پرسشنامه استاندارد بیکاری مشتمل بر ۱۵ گویه و در طیف‌های پنج درجه‌ای لیکرت کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم می‌باشد.

روایی: نوری زاد (۱۳۹۲) روایی پرسشنامه را از طریق اعتبار سازه در بین ۲۵۰ نفر از کارکنان ۸۵/ گزارش نمود.
پایایی: نوری زاد (۱۳۹۲) ضریب پایایی آزمون را ۸۸/ گزارش کرد.

۷) پرسشنامه مهاجرت نوشین و غفاری مقدم (۱۳۹۲): پرسشنامه استاندارد مهاجرت مشتمل بر ۱۶ گویه و در طیف‌های پنج درجه‌ای لیکرت کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم می‌باشد.

روایی: روایی پرسشنامه توسط نوشین و غفاری مقدم (۱۳۹۲) به کمک اعتبار ملاکی ۸۳/ گزارش شد.
پایایی: پایایی پرسشنامه توسط نوشین و غفاری مقدم (۱۳۹۲) از طریق ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شد و ۸۲/ به دست آمد.

روایی: روایی پرسشنامه توسط میرحسامی (۱۳۸۸) از طریق اعتبار پیش بین ۸۹/ گزارش شد.

یافته‌های تحقیق

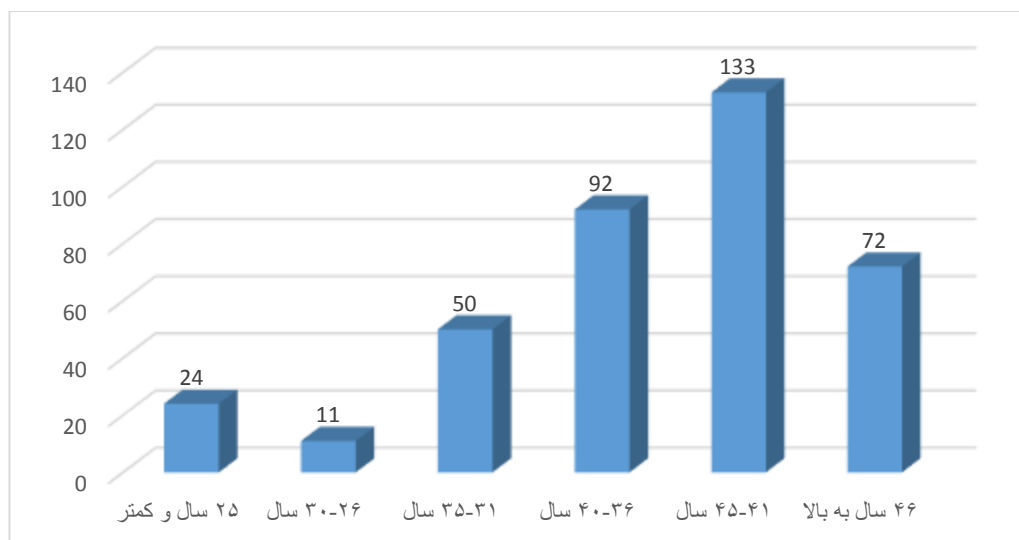
الف) یافته‌های توصیفی

قبل از تحلیل داده‌ها، جهت شناخت بیشتر جامعه مورد مطالعه به توصیف هر یک از ویژگی‌های فردی آزمودنی‌ها و هم چنین سایر متغیرها مانند تمایل به طلاق، تمایل به اعتیاد به مواد مخدر، ویژگی‌های شخصیتی، بیکاری، افسردگی، اختلالات روانی و تمایل به مهاجرت با استفاده از روش‌های آمار توصیفی مانند جداول یک بعدی توزیع فراوانی، درصد فراوانی، میانگین، انحراف استاندارد و نمودار به ترتیب زیر پرداخته می‌شود.

توزیع فراوانی آزمودنی‌ها بر حسب سن آن‌ها

داده‌ها نشان می‌دهد که سن ۶/۳ درصد از کل پاسخگویان ۲۵ سال و کمتر، ۲/۹ درصد بین ۲۶ تا ۳۰ سال، ۱۳/۱ درصد بین ۳۱ تا ۳۵ سال، ۲۴/۱ درصد بین ۳۶ تا ۴۰ سال، ۳۴/۸ درصد بین ۴۱ تا ۴۵ سال و ۱۸/۸ درصد ۴۶ سال به بالا می‌باشد. سن بیش‌ترین درصد آزمودنی‌ها بین ۴۱ تا ۴۵ سال می‌باشد. میانگین سن پاسخگویان ۳۹/۵ سال و انحراف استاندارد آن ۶/۵ سال می‌باشد.

نمودار ۱: توزیع فراوانی آزمودنی‌ها بر حسب سن آن‌ها

شاخص‌های آمار توصیفی مربوط به متغیرهای تمایل به طلاق، تمایل به اعتیاد به مواد مخدر، بیکاری، افسردگی، اختلالات روانی و تمایل به مهاجرت

جدول ۱ بیانگر شاخص‌های آمار توصیفی (میانگین، انحراف استاندارد، حداقل و حداکثر نمره) مربوط به متغیرهای تمایل به طلاق، تمایل به اعتیاد به مواد مخدر، بیکاری، افسردگی، اختلالات روانی و تمایل به مهاجرت می‌باشد.

جدول ۱: شاخص‌های آمار توصیفی مربوط به متغیرهای تمایل به طلاق، تمایل به اعتیاد به مواد مخدر، بیکاری،

افسردگی، اختلالات روانی و تمایل به مهاجرت

حداکثر نمره	حداقل نمره	انحراف استاندارد	میانگین	آماره‌ها / متغیرها
۲۳	۱۲	۲/۶۴	۱۶/۱	تمایل به طلاق
۲۳	۸	۲/۷۳	۱۷/۰۱	تمایل به اعتیاد به مواد مخدر
۳۱	۰	۵/۵۷	۱۰/۴۷	افسردگی
۶۶	۶	۱۳/۵	۳۳/۸۴	اختلالات روانی

همان‌طور که در جدول فوق مشاهده می‌شود میانگین نمره تمایل به طلاق ۱۶/۱ و انحراف استاندارد آن ۲/۶۴، میانگین نمره تمایل به اعتیاد به مواد مخدر ۱۷/۰۱ و انحراف استاندارد آن ۲/۷۳، میانگین نمره بیکاری ۲۸/۹۸ و انحراف استاندارد آن ۶/۱۱، میانگین نمره افسردگی ۱۰/۴۷ و انحراف استاندارد آن ۵/۵۷، میانگین نمره اختلالات روانی ۳۳/۸۴ و انحراف استاندارد آن ۱۳/۵ و میانگین نمره تمایل به مهاجرت ۲۹/۹۹ و انحراف استاندارد آن ۶/۵۵ می‌باشد.

(ب) یافته‌های استنباطی

در این بخش هر یک از فرضیه‌های تحقیق را با استفاده از روش‌های آمار استنباطی مانند رگرسیون دو متغیری (ساده) و چند متغیری به روش همزمان مورد بررسی قرار می‌دهیم.

فرضیه اصلی: عوامل روانشناسی و اجتماعی بر اعتیاد به مواد مخدر مردان ۱۵ تا ۵۰ سال شهرستان بوشهر موثر است.

در جداول زیر نتایج رگرسیون چند متغیره بین عوامل روانشناسی و اجتماعی با اعتیاد به مواد مخدر مردان ۱۵ تا ۵۰ سال ارائه شده است.

جدول ۲: خلاصه مدل تاثیر عوامل روانشناسی و اجتماعی بر اعتیاد به مواد مخدر مردان ۵۰ تا ۱۵ سال

خطای برآورد	R ² تنظیم شده	R ²	R
۲/۳۷	۰/۲۴۳	۰/۲۶۳	۰/۵۱۳

جدول ۳: نتایج تحلیل واریانس تاثیر عوامل روانشناسی و اجتماعی بر اعتیاد به مواد مخدر مردان ۵۰ تا ۱۵ سال

سطح معنی داری	F	میانگین مربعات	df	مجموع مربعات	مدل
۰/۰۰۰۱	۱۳/۲۲	۷۴/۸۴	۱۰	۷۴۸/۴۶	رگرسیون
		۵/۶۶	۳۷۱	۲۱۰۰/۴۷	باقیمانده
		-	۳۸۱	۲۸۴۸/۹۳	کل

نتایج رگرسیون چند متغیری به روش همزمان مندرج در جداول فوق نشان می‌دهد که عوامل روانشناسی و اجتماعی باهم بر تمایل به اعتیاد به مواد مخدر در مردان ۵۰ تا ۱۵ ساله $F=13/22$ در سطح $P<0/0001$ تاثیر معناداری دارند. با توجه به مقدار $R^2=0/263$ نیز می‌توان گفت که عوامل روانشناسی و اجتماعی با هم ۲۶/۳ درصد از واریانس تمایل به اعتیاد به مواد مخدر در مردان ۵۰ تا ۱۵ ساله شهرستان بوشهر را تبیین می‌نمایند.

جدول ۴: ضرایب رگرسیون استاندارد شده و استاندارد نشده

سطح معنی داری	t	ضریب استاندارد شده Beta	ضریب استاندارد شده		مدل
			خطای استاندارد	B	
۰/۰۰۰۱	۸/۴۴	-	۱/۷	۱۴/۳۸	مقدار ثابت
*۰/۰۰۰۱	۷/۱۶	۰/۴۲۶	۰/۰۲۱	۰/۱۵۱	روان نژندی
۰/۱۶۸	۱/۳۸	۰/۱۳۵	۰/۰۴۱	۰/۰۵۶	برون گرایی
۰/۲۴۱	۱/۱۷	۰/۰۸۵	۰/۰۲۵	۰/۰۳	دلپذیر بودن
۰/۳۴۸	-۰/۹۳۹	-۰/۱۰۴	۰/۰۳۷	-۰/۰۳۵	انعطاف پذیری
*۰/۰۴۹	-۱/۹۷	-۰/۱۳۵	۰/۰۲۵	-۰/۰۴۹	مسئولیت پذیری
۰/۱۸	۱/۳۴	۰/۰۶۹	۰/۰۵۷	۰/۰۷۱	تمایل به طلاق
*۰/۰۰۴	۲/۸۶	۰/۴۹۵	۰/۰۳۵	۰/۱	اختلالات روانی

همان طور که در جدول فوق مشاهده می‌شود هر یک از متغیرهای روان نژندی و اختلالات روانی دارای اثر مثبت و معنی داری و هم چنین مسئولیت پذیری دارای اثر منفی و معناداری بر تمایل به اعتیاد به مواد مخدر در مردان ۵۰ تا ۱۵ ساله شهرستان

بوشهر در سطح آلفای ۰/۰۵ می‌باشند زیرا سطح معناداری به دست آمده از ۰/۰۵ کمتر می‌باشند. اما تاثیر سایر ویژگی‌های شخصیتی مانند دلپذیر بودن، برون‌گرایی و انعطاف‌پذیری و هم‌چنین سایر عوامل مانند افسردگی، بیکاری، تمایل به طلاق و مهاجرت بر تمایل به اعتیاد به مواد مخدر مردان ۱۵ تا ۵۰ ساله شهرستان بوشهر در سطح آلفای ۰/۰۵ معنادار نیستند زیرا سطوح معناداری به دست آمده از ۰/۰۵ بیشتر هستند. با توجه به مقدار ضریب رگرسیون استاندارد شده می‌توان گفت که از میان عوامل روانشناختی و اجتماعی اختلالات روانی، روان‌نژندی مسئولیت‌پذیری به ترتیب بهترین پیش‌بینی‌کننده‌های متغیر وابسته (ملاک) یعنی اعتیاد به مواد مخدر مردان ۱۵ تا ۵۰ ساله شهرستان بوشهر می‌باشند.

فرضیه فرعی: عامل طلاق بر اعتیاد به مواد مخدر مردان ۱۵ تا ۵۰ ساله شهرستان بوشهر موثر است.

جدول ۵: خلاصه مدل تاثیر عامل طلاق بر تمایل به اعتیاد به مواد مخدر در مردان ۱۵ تا ۵۰ ساله شهرستان

بوشهر

خطای برآورد	R ² تنظیم شده	R ²	R
۲/۷۱	۰/۰۱۸	۰/۰۲	۰/۱۴۳

جدول ۶: نتایج تحلیل واریانس تاثیر عامل طلاق بر تمایل به اعتیاد به مواد مخدر در مردان ۱۵ تا ۵۰ ساله

شهرستان بوشهر

سطح معنی‌داری	F	میانگین مربعات	df	مجموع مربعات	مدل
۰/۰۰۵	۷/۹	۵۸/۰۵	۱	۵۸/۰۵	رگرسیون
		۷/۳۴	۳۸۰	۲۷۹۰/۸۷	باقیمانده
		-	۳۸۱	۲۸۴۸/۹۳	کل

همان‌طور که در جداول فوق ملاحظه می‌گردد عامل طلاق بر تمایل به اعتیاد به مواد مخدر در مردان ۱۵ تا ۵۰ ساله شهرستان بوشهر $F=7/9$ در سطح $(P < 0/0001)$ تاثیر معناداری دارد. با توجه به مقدار $R^2 = 0/02$ نیز می‌توان گفت که عامل طلاق ۲ درصد از واریانس متغیر تمایل به اعتیاد به مواد مخدر در مردان ۱۵ تا ۵۰ ساله شهرستان بوشهر را تبیین می‌نماید.

جدول ۷: ضرایب رگرسیون استاندارد شده و استاندارد نشده

سطح معنی‌داری	t	ضریب استاندارد شده Beta	ضریب استاندارد نشده		مدل
			خطای استاندارد	B	
۰/۰۰۰۱	۱۷/۰۹	-	۰/۸۵۶	۱۴/۶۳	مقدار ثابت
۰/۰۰۵	۲/۸۱	۰/۱۴۳	۰/۰۵۲	۰/۱۴۸	عامل طلاق

نتایج ضریب رگرسیون استاندارد شده مندرج در جدول فوق نشان می‌دهد که عامل طلاق بر تمایل به اعتیاد به مواد مخدر مردان ۱۵ تا ۵۰ ساله شهرستان بوشهر دارای اثر مستقیم و معنی‌داری در سطح ($P < 0/005$) می‌باشد به این معنا که هر چقدر تمایل به طلاق بیشتر شود، تمایل به اعتیاد به مواد مخدر در مردان ۱۵ تا ۵۰ ساله شهرستان بوشهر نیز بیشتر می‌شود. فرضیه ۵: عامل بیکاری بر اعتیاد به مواد مخدر مردان ۱۵ تا ۵۰ ساله شهرستان بوشهر موثر است.

جدول ۸: خلاصه مدل تاثیر عامل بیکاری بر تمایل به اعتیاد به مواد مخدر در مردان ۱۵ تا ۵۰ ساله شهرستان

بوشهر

خطای برآورد	R ² تنظیم شده	R ²	R
۲/۷۱	۰/۰۱۲	۰/۰۱۴	۰/۱۲

جدول ۹: نتایج تحلیل واریانس تاثیر عامل بیکاری بر تمایل به اعتیاد به مواد مخدر در مردان ۱۵ تا ۵۰ ساله

شهرستان بوشهر

سطح معنی‌داری	F	میانگین مربعات	df	مجموع مربعات	مدل
۰/۰۱۹	۵/۵۱	۴۰/۷۲	۱	۴۰/۷۲	رگرسیون
		۷/۳۹	۳۸۰	۲۸۰۸/۲	باقیمانده
		-	۳۸۱	۲۸۴۸/۹۳	کل

همان‌طور که در جداول فوق مشاهده می‌شود نتایج رگرسیون ساده بیانگر تاثیر معنادار عامل بیکاری بر تمایل به اعتیاد به مواد مخدر در مردان ۱۵ تا ۵۰ ساله شهرستان بوشهر $F = 5/51$ در سطح ($P < 0/001$) می‌باشد. با توجه به مقدار $R^2 = 0/014$ نیز می‌توان گفت که عامل بیکاری ۱/۴ درصد از واریانس تمایل به اعتیاد به مواد مخدر در مردان ۱۵ تا ۵۰ ساله شهرستان بوشهر را توضیح می‌دهد.

نتایج ضریب رگرسیون استاندارد شده مندرج در جدول فوق نشان می‌دهد که عامل بیکاری بر تمایل به اعتیاد به مواد مخدر مردان ۱۵ تا ۵۰ ساله شهرستان بوشهر دارای اثر مثبت و معنی‌داری در سطح ($P < 0/019$) می‌باشد به این معنا که هر چقدر بیکاری بیشتر شود، تمایل به اعتیاد به مواد مخدر در مردان ۱۵ تا ۵۰ ساله شهرستان بوشهر نیز بیشتر می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

مطالعه حاضر که به منظور بررسی عوامل روانشناسی و اجتماعی موثر بر اعتیاد به مواد مخدر در بین مردان ۱۵ تا ۵۰ سال شهرستان بوشهر انجام شده است، پس از طی مراحل مقدماتی و مرور ادبیات پژوهش، فرضیات آن تدوین گردید و سپس اطلاعات مورد نیاز جهت آزمون این فرضیه‌ها از طریق پرسشنامه‌های استاندارد ویژگی‌های شخصیتی، افسردگی، اختلالات روانی، طلاق، بیکاری، مهاجرت و میزان تمایل به اعتیاد از یک نمونه ۱۵۲ نفری از مردان ۱۵ تا ۵۰ سال شهرستان بوشهر جمع‌آوری و

با استفاده از روش‌های آمار توصیفی مانند درصد، میانگین و انحراف استاندارد و روش‌های آمار استنباطی تحلیل رگرسیون و تحلیل واریانس چند متغیری مورد بررسی قرار گرفت و به نتایج زیر دست یافت:

فرضیه اصلی: عوامل روانشناسی و اجتماعی بر اعتیاد به مواد مخدر مردان ۱۵ تا ۵۰ ساله شهرستان بوشهر موثر است. جهت پاسخگویی به این فرضیه از نتایج رگرسیون چند متغیری به روش همزمان استفاده شد که نتایج نشان داد که عوامل روانشناسی و اجتماعی با هم بر تمایل به اعتیاد به مواد مخدر در مردان ۱۵ تا ۵۰ ساله $F=13/22$ در سطح $(P<0/001)$ تاثیر معناداری دارند. با توجه به مقدار $R^2=0/263$ نیز می‌توان گفت که عوامل روانشناسی و اجتماعی با هم $26/3$ درصد از واریانس تمایل به اعتیاد به مواد مخدر در مردان ۱۵ تا ۵۰ ساله شهرستان بوشهر را تبیین می‌نمایند. هر یک از متغیرهای روان نژندی و اختلالات روانی دارای اثر مثبت و معنی‌داری و هم چنین مسئولیت پذیری دارای اثر منفی و معناداری بر تمایل به اعتیاد به مواد مخدر در مردان ۱۵ تا ۵۰ ساله شهرستان بوشهر در سطح آلفای $0/05$ می‌باشند زیرا سطح معناداری به دست آمده از $0/05$ کمتر می‌باشند. اما تاثیر سایر ویژگی‌های شخصیتی مانند دلیپذیر بودن، برون‌گرایی و انعطاف پذیری و هم چنین سایر عوامل مانند افسردگی، بیکاری، تمایل به طلاق و مهاجرت بر تمایل به اعتیاد به مواد مخدر مردان ۱۵ تا ۵۰ ساله شهرستان بوشهر در سطح آلفای $0/05$ معنادار نیستند زیرا سطوح معناداری به دست آمده از $0/05$ بیشتر هستند. با توجه به مقدار ضریب رگرسیون استاندارد شده می‌توان گفت که از میان عوامل روانشناختی و اجتماعی اختلالات روانی، روان نژندی مسئولیت پذیری به ترتیب بهترین پیش‌بینی کننده‌های متغیر وابسته (ملاک) یعنی اعتیاد به مواد مخدر مردان ۱۵ تا ۵۰ ساله شهرستان بوشهر می‌باشند. مشابه با این یافته‌ها در تحقیقات نیازی (۱۳۹۲)، رسولی (۱۳۹۰)، محمدی (۱۳۸۹)، جمالی (۱۳۸۹)، نادری فر (۱۳۸۹)، والیانی (۱۳۸۶)، جونز (۲۰۱۴)، راندلوپ (۲۰۱۳)، بلیک (۲۰۱۲) و هارا (۲۰۱۱) به دست آمده است. بررسی و تبیین فرضیه فوق نشان می‌دهد که نسل جوان و نوجوان ویژگی‌های منحصر به فردی دارند و به تبع آن نیازهای خاصی نیز در وجودشان موج می‌زند. عواطف زلال و دقیق، قلب پاک و آماده تربیت، نشاط و تحرک، توان و جوشش، خلاقیت، کمال طلبی و کنجکاوی برخی از صفاتی است که معمولاً از جوان و نوجوان تصویری امیدآفرین، قابل اتکاء، سرمایه ساز و در یک کلام موجودی آینده ساز ارائه می‌دهد. اما وجود برخی از صفات نوجوانی و جوانی، آن‌ها را موجودی نیازمند به هدایت و مراقبت معرفی می‌کند. دانش اندک آن‌ها در مواجهه با مسایل و مشکلات زندگی، برخورد‌های اجتماعی، شناخت افراد، از این قبیل ویژگی‌ها است. حمایت و آموزش سلامتی در جامعه یک ضرورت و تأمین سلامتی و تحصیل همه افراد وظیفه‌ای همگانی است. افراد به راهنمایی و همکاری، اعتماد، انضباط، درک متقابل، دلسوزی و محبت نیازمندند. کوتاهی و کاستی در هر کدام، باعث گرایش فرد به غیر از والدین و خانواده و یافتن آن نقطه در فرد دیگری می‌شود یا به نوعی به دوست و همسالان گرایش پیدا می‌کند. گاهی نفوذ بسیار بالای همسالان در زندگی جوان، ممکن است ناشی از مورد توجه واقع نشدن در خانه یا به دلیل جذابیت‌های گروه همسالان باشد و از آنجا پیوند جوانان با والدینشان به تدریج ضعیف تر شده و همسالان در رشد روانی آن‌ها نقش حساسی می‌یابند، بنابراین، اولین عاملی که باعث جذب جوانان به محیط‌های غیر از خانواده و خانه می‌گردد، عدم رابطه صحیح والدین و افراد خانواده می‌باشد، که در این صورت جوانان اولین گام را به سوی گروه همسالان بر می‌دارد و زمینه برای لغزیدن در جاده انحراف و کجروی فراهم می‌شود، بدین خاطر مسئولین ذی ربط باید به مقوله عوامل روانشناسی و اجتماعی توجه دقیق تر و علمی تری داشته باشند تا موجب کاهش سطح اعتیاد به مواد مخدر گردد.

فرضیه ۴: عامل طلاق بر اعتیاد به مواد مخدر مردان ۱۵ تا ۵۰ ساله شهرستان بوشهر موثر است.

جهت پاسخگویی به این فرضیه از نتایج رگرسیون دو متغیری استفاده شد که نتایج نشان داد که عامل طلاق بر تمایل به اعتیاد به مواد مخدر در مردان ۱۵ تا ۵۰ ساله شهرستان بوشهر $F=7/9$ در سطح $(P<0/001)$ تاثیر معناداری دارد. با توجه به مقدار $R^2=0/02$ نیز می‌توان گفت که عامل طلاق 2 درصد از واریانس متغیر تمایل به اعتیاد به مواد مخدر در مردان ۱۵ تا ۵۰

ساله شهرستان بوشهر را تبیین می‌نماید. عامل طلاق بر تمایل به اعتیاد به مواد مخدر مردان ۱۵ تا ۵۰ ساله شهرستان بوشهر دارای اثر مستقیم و معنی‌داری در سطح ($P < 0/005$) می‌باشد به این معنا که هر چقدر تمایل به طلاق بیشتر شود، تمایل به اعتیاد به مواد مخدر در مردان ۱۵ تا ۵۰ ساله شهرستان بوشهر نیز بیشتر می‌شود.

مشابه با این یافته‌ها در تحقیقات باقریانی (۱۳۹۲)، نیازی (۱۳۹۲)، قره نژاد نوغانی (۱۳۹۰)، اهدایی (۱۳۹۰)، محمدی (۱۳۸۹) راندلوپ (۲۰۱۳)، بلیک (۲۰۱۲) و هارا (۲۰۱۱) به دست آمده است. بررسی و تبیین فرضیه فوق نشان می‌دهد که طلاق احساس باخت و یا زنده بودن در ارتباط زناشویی است، که طرفین آن برای رهایی از این احساس اقدام به جدایی می‌کنند. طلاق دلایل گوناگونی دارد، این دلایل متناسب با موقعیت، طبقه و جایگاه اجتماعی زوجین متفاوت است. شناخت عوامل موثر در شکل‌گیری این پدیده از کنترل و کاهش آن نقش بسزایی خواهد داشت. مسئله اعتیاد، یک مشکل عمده اجتماعی است که علاوه بر عوارض جسمی و روانی برای فرد، سلامت جامعه را از هر جهت تهدید می‌کند. پیشگیری از بروز این آفت‌ها و آسیب‌های اجتماعی، مستلزم درک و شناخت صحیح از آن است. علل گرایش به اعتیاد و دامنه و گستردگی عوارض ناشی از آن بسیار وسیع و فراگیر می‌باشد، پیشگیری، شناسایی و از بین بردن علل گرایش به اعتیاد ضروری است، زیرا پیامدهای ناشی از اعتیاد بسیار خانمان‌سوز و بنیان‌شکن هستند و درمان پس از اعتیاد نسبت به پیشگیری کاری به صرفه نخواهد بود، البته این بدان معنا نیست که افراد معتاد را درمان نکنیم، بلکه بدان معناست که پیش از ایجاد اعتیاد در فرد، زمینه‌های گرایش به آن شناسایی شوند و با استفاده از مطالعات کارشناسانه در ابعاد و تخصص‌های گوناگون، در از بین بردن زمینه‌ها تلاش نماییم، بدین خاطر مسئولین ذی ربط باید به مقوله عامل طلاق توجه دقیق‌تر و علمی‌تری داشته باشند تا موجب کاهش سطح اعتیاد به مواد مخدر گردد.

محدودیت‌ها

محدودیت‌های در اختیار محقق

۱. محدود کردن ابزار جمع‌آوری داده‌های تحقیق به پرسشنامه.
۲. محدود کردن جامعه به نمونه قابل بررسی، همان‌گونه که اشاره شد این تحقیق فقط بر روی مردان ۱۵ تا ۵۰ ساله شهرستان بوشهر اجرا شد.

محدودیت‌های خارج از اختیار محقق

۱. فرهنگ پرسشگری و پاسخگو بودن در شهرها هنوز جا نیفتاده، به خاطر همین مسئله تعدادی از مردان در پاسخ دادن به سؤالات پرسشنامه به سختی همکاری کردند.
۲. ویژگی‌های شخصیتی متفاوت مردان که بر متغیر ملاک تاثیر دارد و امکان اندازه‌گیری یا کنترل همه این متغیرها، به عنوان متغیر کنترل یا مداخله‌گرند در این تحقیق و نه در هیچ تحقیق دیگر میسر نمی‌باشد.
۳. عدم همکاری بعضی از مردان جهت اجرای پرسشنامه تحقیقاتی.
۴. بروکراسی اداری و وجود قوانین و مقررات دست و پاگیر که یکی از موانع پژوهشی به شمار می‌آید.

پیشنهادها

پیشنهادهای مبتنی بر نتایج تحقیق

۱. ویژگی‌های شخصیتی (فردی) با هم بر تمایل به اعتیاد به مواد مخدر مردان ۱۵ تا ۵۰ ساله شهرستان بوشهر تاثیر معناداری دارند، بنابراین پیشنهاد می‌شود دوره‌ها و کارگاه‌های آموزشی منظم و مدون در سطح سازمان برگزار گردد.

۲. طلاق بر تمایل به اعتیاد به مواد مخدر در مردان ۱۵ تا ۵۰ ساله شهرستان بوشهر تاثیر معناداری دارد، بنابراین پیشنهاد می‌شود با برگزاری دوره‌های آموزشی، کوتاه مدت، میان مدت و بلندمدت جهت کاهش سطح طلاق با توجه به چشم اندازها و اولویت‌های جامعه به طور حرفه‌ای و سازمان یافته تر صورت گیرد.

پیشنهاد‌های کاربردی

۱- برگزاری دوره‌های آموزشی که باعث کاهش عوامل روانشناسی و اجتماعی موثر بر اعتیاد به مواد مخدر در بین مردان می‌شود پرداخته شود.

۲- با توجه به تاثیر عوامل روانشناسی و اجتماعی موثر بر اعتیاد به مواد مخدر در بین مردان برای افزایش آگاهی بهتر آنان لازم است برنامه‌های مدون و منظمی‌های در این زمینه صورت پذیرد.

پیشنهاد‌هایی برای محققان بعدی

۱- استفاده از روش‌های دیگر مثل مصاحبه در جمع‌آوری اطلاعات و انجام تحقیقات کیفی در زمینه موضوع تحقیق حاضر.

۲- انجام تحقیقات مشابه بر روی گروه‌های سنی دیگر به منظور روشن تر نمودن بیش از پیش عوامل روانشناسی و اجتماعی موثر بر اعتیاد به مواد مخدر در بین مردان.

منابع

الف) فارسی

۱- آقابخشی، حامد، (۱۳۸۹)، اعتیاد و آسیب‌شناسی خانواده (مصون سازی کودکان در برابر اعتیاد)، تهران: انتشارات دانش آفرین.

- ۲- آتش پور، سید حمید، (۱۳۸۷)، اثرات روانی- اجتماعی طلاق، مجله بهداشت جهان، شماره ۲، ص ۷۸.
- ۳- اهدایی، مریم، (۱۳۹۰)، بررسی عوامل موثر در اعتیاد زنان در بین مراجعه کنندگان به درمانگاه ترک اعتیاد سرزمین پاک استان البرز، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.
- ۴- اخوان تفتی، مهناز، (۱۳۸۸)، پیامدهای طلاق در گذار از مراحل آن، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، شماره ۳، ص ۲۲.
- ۵- ازغندی طوسی، وحیده، (۱۳۸۸)، بررسی طلاق از دیدگاه جامعه شناختی و عوامل موثر بر آن، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه الزهرا.
- ۶- اسکات، سینتیاف دنیس، ژافه، (۲۰۱۳)، تواناسازی کارکنان. ترجمه مهدی ایران نژاد پاریزی. تهران: نشر موسسه تحقیقات و آموزش مدیریت.
- ۷- اکرمی، علی، (۱۳۹۰)، بررسی تاثیر متون آموزشی بر میزان آگاهی دانش آموزان پسر مقاطع مختلف تحصیلی شهر تهران، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، شماره ۳.
- ۸- احمدوند، محمد، (۱۳۸۹)، اعتیاد (سبب شناسی و درمان آن)، تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.
- ۹- باقریانی، نجمه، (۱۳۹۲)، بررسی متغیرهای شخصیتی در معتادان ارجاع داده شده به مرکز رمضان اراک پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی استان مرکزی.
- ۱۰- بوزانی، اکبر، (۱۳۹۰)، تاثیر آموزش و مشاوره گروهی بر تغییر نگرش معتادین به مواد مخدر». پایان نامه کارشناسی ارشد روان شناسی، دانشکده تحصیلات تکمیلی واحد خوراسگان اصفهان.
- ۱۱- بحرینی، مجید، بحرینی بروجنی، غلامرضا، امینی هارونی، قائد، سپهری، کبری، (۱۳۹۲)، بررسی میزان اثربخشی و مقایسه چهار روش پیشگیری از سوء مصرف مواد (، فصلنامه علمی تخصصی دانش انتظامی چهارمحل و بختیاری، شماره ۳.
- ۱۲- پرهیزگار، علی، (۱۳۹۰)، بررسی میزان افکار خودکشی معتادین بازداشتگاه های شهر سنندج در سال ۱۳۷۹. دانشکده علوم پزشکی کردستان.
- ۱۳- پورافکاری، نصرت الله، (۱۳۹۰)، فرهنگ جامع- روان شناسی- روان پزشکی. تهران، انتشارات فرهنگ معاصر.
- ۱۴- ترخان، مرتضی، (۱۳۸۷)، ارزشیابی شخصیت. تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.
- ۱۵- تقی پور، منوچهر، (۱۳۹۱)، ماهنامه داخلی سازمان های زندان ها (اصلاح و تربیت)، شماره ۷۷.
- ۱۶- جلیلود، محمد امین، (۱۳۸۶)، ویژگی های شخصیتی دانش آموزان تیز هوش مراکز استعداد های درخشان و دبیرستان های خاص شهر تهران. مجله استعدادهای درخشان. سال چهارم، شماره ۱، ۳۰.
- ۱۷- جمالی، محمد، (۱۳۸۹)، اعتیاد و عوارض آن بر میزان آگاهی دانش آموزان، پژوهشنامه نظم و امنیت انتظامی، شماره ۱۲.
- ۱۸- جعفر زادگان، تورج، (۱۳۸۹)، تدبیر برای کاهش احتمال اعتیاد در نوجوانان، ماهنامه پیون، شماره ۲۹.
- ۱۹- چمنی، امیر رضا، (۱۳۸۷)، بررسی ویژگی های شخصیتی و سلامت روان دانش آموزان دبیرستان تیزهوشان و عادی، پایان نامه دکترای تخصصی در رشته روانپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شیراز.
- ۲۰- حقیقی، عباس، (۱۳۸۸)، بررسی تأثیر عدالت سازمانی بر توانمندی کارکنان. ماهنامه تدبیر. دوره ۹۲، شماره ۸۸، ۶۳.

(ب) غیر فارسی

- 1- Almedia ,Roberts, (2011), Sentencing policy and practice: The evolving role of public opinion” in Freiberg, A., & Gelb, K. (Eds.), penal populism, sentencing councils and sentencing policy, UK, willan publishing.
- 2- Blake, belk, (2013), Evaluation of the factors influencing drug addiction among students in Mexico. Journal of Empowerment in Organization. Vol: 5, Issue 3 .pp. 120-122.
- 3- Can,j. c. , (2011), «the impact of disorder on fear of crime: a test of first link of broken windows». Department of criminology and criminal justice. Maryland university.
- 4- Chang ,prattj, (2012), «penal populism and the contemporary role of punishment», in anthony, t., and cunneen, c. (eds.), the critical criminology companion, australia, Hawkins press.
- 5- Campbel, kun ,(2014), Investigate the causes of drug abuse in the armed forces and provide practical strategies and principles to prevent it, Volume 2 (Number 5), 123-151.
- 6- Daily, Any ,(2012), Management, productivity and job quality, International Journal of HRM, p. 100.
- 7- Gamma erg, (2013),« a multilevel test of fear of crime: the effect of social condition, perceived community policing activities and perceived risk of victimization in a megapolis».ph. d dissertation, school of criminal justice, Michigan state university.
- 7- Hara, Edward ,(2011), Social Factors affecting youth drug addiction Netherlands, Journal of organization dynamics, vol.29 .
- 8- Jones, bally ,(2014), Factors affecting drug dependence in patients admitted to centers in the city center Cyprus, Human Resource management Vol. 12 N.1. 419-443.
- 9- Johnson, bent, (2013), Personality characteristics of drug addicts in a rehabilitation center young adults in Russia, Journal of Human Resources, Canada, Vol. 10 N.2, p.22-34.
- 10- Kanz, B,(2014), " Evaluation of social and psychological factors contributing to the social and psychological addiction among inmates in Norway. Journal of Empowerment in Organization. Russia, Vol: 5, Issue 3 .pp. 120-122.
- 11- Leon, jill , (2015), Thirty socio-economic factors contributing to drug addiction in hospitals in France, the journal of the human resource planning society,Iran, vol. 26, issue 3.
- 12- Lopasa ,Surette, Ray, (2011), The media, The public and criminal justice policy, journal of the institute of justice of justice and international studies, 2.
- 13- Randolp, kamar ,(2013), Evaluate the personality traits of marriage and treat survivors of addiction treatment in addiction centers in Spain, Journal of Empowerment in Organization. Vol: 5, Issue 3 .pp. 150.
- 14- Sadock ,Pfeiffer, C., Windzio, M., &Kleimann, M. , (2011), “Media use and its impacts on crime perception, sentencing attitudes and crime policy”, European Journal of criminology, vol. 2(3).
- 15- Valiam ,reiner, r, (2011), «media-mada criminality: the representation of crime in the mass media», in maguire, m., morgan,r., and reiner,r.(eds.), the oxford handbook of criminology, 4th edn, oxford, oxford university press.
- 16- Valiani. Carl ,(2015), The development of personal skills and personality of students in reducing drug abuse among students in Belarus. London, Issue 5 .pp. 70-85.
- 17- Walter, Christian; Voneky, Silja; Roben, Volker; schorkopt, Frank, Terrorism as a challenge for national and International law: security versus Liberty?, springer,Germany., p.16.

18- Wong ,Pratt, J. , (2010), “sex crimes and the new punitiveness”, Behavioral sciences and the law, vol. 18.